

РЕЦЕНЗІЇ

Єнікєєва С. М.

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Я. В. БИСТРОВА «АНГЛОМОВНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ НАРАТИВ У ВИМІРАХ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І СИНЕРГЕТИКИ»*

Одним із перспективних напрямів розвитку лінгвістики тексту, що спостерігається останнім часом в українському й зарубіжному мовознавстві, є різнобічне комплексне дослідження одного зі складних стилістичних феноменів художнього й публіцистичного дискурсів – біографічного нарративу. Залучення принципів і методик когнітології, дискурсології та синергетики щодо аналізу текстів мемуарно-біографічного характеру сприяє переосмисленню законів їх формування, виявленню нових специфічних особливостей їх структурної організації як відкритих нерівноважних фрактальних систем, висвітленню функціональних властивостей біографічних оповідей і розкриттю механізмів вербальної актуалізації когнітивної інформації в біографічних текстах.

Актуальність монографії Я.В. Бистрова зумовлюється необхідністю розкриття природи й сутності біографічного нарративу як комунікативно-дискурсивного, прагматилістичного феномена із залученням нових принципів аналізу біографічних оповідей, які висуваються інноваційною методологією когнітивної лінгвістики та лінгво-синергетики.

Об'єктом дослідження рецензованої наукової праці став англомовний біографічний нарратив як розповідь чи фрагмент оповідного тексту, що репрезентують актуальну інформацію про певний сегмент картини світу, який стосується передачі життєвого досвіду окремого суб'єкта (підрозділ 1.1.2). Предметом наукової розвідки стали лінгвокогнітивні й синергетичні аспекти організації біографічного нарративу в просторі англомовного художнього дискурсу.

Монографія складається з передмови, чотирьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. У першому розділі «*Біографічний нарратив у сучасній філологічній традиції*» автор критично розглядає питання визначення статусу нарративу як когнітивної структури й «знаряддя» пізнання навколишнього світу, формулює власне визначення біографічного нарративу, обґрунтовує перспективність залучення лінгвокогнітивної парадигми до вивчення особливостей формування та функ-

ціонування біографічного нарративу як продукту художнього дискурсу, висвітлює способи концептуалізації нарративу крізь призму ментальних моделей концепту, фрейму, сценарію, образу-схеми, окреслює фрактальну специфіку структурної організації біографічного нарративу.

Другий розділ «*Стратифікаційна специфіка англомовного біографічного нарративу*» присвячено розгляду параметрів категоризації й концептуалізації навколишнього світу, втілених у можливому нарративному світі біографічного тексту. Так, зокрема, встановлено п'ять типів асиметрії референтних відношень у біографічному нарративі, в основу яких покладено когнітивний механізм інконгруентності, за допомогою якого автори занурюють читача в контрафактичну реальність. У розвідці розроблено типологію наратора біографічної оповіді за такими критеріями: способом зображення позиції оповідача, ступенем входження наратора в нарратив, позицією наратора в площині біографічного нарративу. У межах запропонованої наукової праці за принципом дійктивної стратифікації автором виокремлено первинний дейксис, що відбиває канонічну мовленнєву ситуацію (особистісний, просторовий і часовий виміри), та вторинний дейксис, що актуалізується в конкретному літературному оповідному тексті. Окрім цього, схарактеризовано дійктивні засоби мовної актуалізації різних типів біографічного суб'єкта, докладно проаналізовано низку релевантних орієнтаційних метафор, що концептуалізують просторово-часовий дейксис, і висвітлено способи їх лінгвальної репрезентації.

У третьому розділі монографії «*Концептуальна фреймова мережа англомовного біографічного нарративу: лінгвокогнітивні параметри*» дослідження нарративного світу запропоновано здійснювати за допомогою ментальних структур (фреймів, концептів, концептуальних метафор), які імпліцитно чи експліцитно конструюють ситуації, персонажів, події в межах біографічного нарративу. Підкреслюється особлива роль фреймів як структур, що призначені для систематизації та зберігання в пам'яті носіїв мови знання про стереотипні ситуації буття в структуруванні біографічного нарративу. Так, на думку вченого, концептуалізація

* (Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2016. – 320 с.)

нарративу відбувається шляхом залучення фреймів як ментальних структур свідомості суб'єкта до процесу породження біографічного нарративу та його інтерпретації, а також до впорядкування цього процесу через активацію таких структур у тексті нарративу. У цьому розділі монографії автором розроблено й апробовано алгоритм фреймового аналізу англomовного біографічного нарративу, що складається з таких етапів: визначення мережі нарративних фреймів життєвого досвіду біографічного суб'єкта, аналізу концептуальної схеми SUBJECT-SELF, нарративного фрейму-сценарію BIOGRAPHICAL STORYTELLING, виокремлення двох модусів концептуальної фреймової мережі (модусу суб'єктивного дейксису та метафорично-іронічного модусу).

Четвертий розділ «Фрактальна мережа англomовного біографічного нарративу: синергетичні параметри» присвячено аналізу біографічного нарративу з позиції його самоорганізації із залученням синергетичної методології, насамперед теорії фракталів. Автор монографії розглядає вихідну текстотвірну структуру художнього біографічного нарративу як фрактальне самоподібне утворення, що накладається на основний текст цілого твору, у якому окремі події переходять до розряду подій, що можуть повторюватись послідовно й циклічно. Динамічний розвиток і цілісна стабільність біографічного нарративу забезпечуються фрактальним концептом, який, на думку вченого, наділяється функціональними властивостями емергентного характеру, що уможливають здійснення процесу тиражування біографічних референтів у різних вірогідних формах існування тотожної особистісної ідентичності. Залучення концептуальної метафори LIFE IS A STORY як фрактальної моделі для опису динаміки біографічного нарративу сприяло розкриттю фрактальної сутності концептуалізації життєвого

досвіду біографічного суб'єкта. Докладний аналіз референтного поля семи фрактальних концептів дав змогу висвітлити синергетичні принципи функціонування фрактальної мережі біографічного нарративу, такі як відтворення множинних інтерпретацій досвіду біографічного суб'єкта, відбиття різнобічності його особистості тощо. Ми цілком підтримуємо автора в його спробі аналізу біографічного нарративу з позиції фрактальної геометрії, проте вважаємо, що доцільніше було б розширити дослідницьку парадигму шляхом залучення інших ідей і принципів теорії самоорганізації.

Монографія Я.В. Бистрова характеризується науковою новизною, яка забезпечується новизною об'єкта дослідження – біографічного нарративу, комплексним характером методології дослідження, що здійснювалось шляхом залучення як традиційних (компонентного, композиційно-нарративного), так і нових (фреймового, концептуального, фрактального) методів аналізу, глибиною й ґрунтовністю аналізу фактичного матеріалу, науковою вагомістю виявлених закономірностей. Солідна теоретико-бібліографічна база, обсяг текстового матеріалу гарантують надійність і достовірність отриманих результатів. Дані, наведені в додатках, переконують у досконалості здійсненого аналізу та свідчать про валідність зроблених науковцем висновків. Характер preparatoції питань та їх вирішення свідчать, з одного боку, про глибоке авторське розуміння проблем, а з іншого – про високі творчі здібності вченого.

Отже, рецензована монографія є оригінальним науковим дослідженням, яке відзначається науковою новизною отриманих результатів, здійснює вагомий внесок у розвиток теорії тексту в цілому та наратології зокрема, має неабияке практичне значення. Наукова праця Я.В. Бистрова може бути корисною для широкого кола філологів, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів і студентів.